

LOVIYANING ROVOT NAVINING BIOLOGIK XUSUSIYATLARI VA XALQ XO'JALIGI VA TIBBIYOTDAGI AHAMIYATI

Xaydarova Xushnuda Rustam qizi

O'zbekiston-Felandiya instituti Biologiya yo'nalish 1-kurs talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada O'zbekistonda yetishtiriladigan "Rovat" loviyasining biologik xususiyatlari va inson salomatligiga foydalari yoritilgan. "Rovat" loviyasi dukkaklilar oilasiga mansub bo'lib, kuchli ildiz tizimi orqali tuproqni azot bilan boyitadi. Tarkibida yuqori miqdorda oqsil (25–30%), uglevodlar, to'qimalar, B guruhi vitaminlari, temir, magniy va kaliy mavjud bo'lib, bu uni qimmatli oziq-ovqat mahsulotiga aylantiradi. Shuningdek, "Rovat" loviyasi ekologik jihatdan ham ahamiyatli ekin sanalib, tuproq unumdorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Аннотация:

В данной статье рассматриваются биологические свойства и польза для здоровья человека фасоли «Роват», выращиваемой в Узбекистане. Фасоль «Роват» относится к семейству бобовых и обогащает почву азотом благодаря мощной корневой системе. Она содержит большое количество белка (25–30%), углеводов, клетчатки, витаминов группы В, железа, магния и калия, что делает её ценным пищевым продуктом. Кроме того, фасоль «Роват» является экологически значимой культурой, играя важную роль в повышении плодородия почвы.

Annotation:

This article highlights the biological properties and health benefits of the "Rovat" bean cultivated in Uzbekistan. The "Rovat" bean belongs to the legume family and enriches the soil with nitrogen through its strong root system. It contains a high amount of protein (25–30%), carbohydrates, fiber, B vitamins, iron, magnesium, and potassium, making it a valuable food product. Additionally, the "Rovat" bean is considered an environmentally significant crop, playing an important role in improving soil fertility.

Kalit so'zlar: Rovat loviyasi, Dukkaklilar oilasi, Oqsil manbai, Azot fiksatsiyasi, Tuproq unumdorligi, O'zbek oshxonasi, Sog'lom ovqatlanish, Ekologik ahamiyat, Vitaminlar va minerallar, Qandli diabet

Ключевые слова: фасоль Роват, семейство бобовых, источник белка, фиксация азота, плодородие почвы, узбекская кухня, здоровое питание, экологическая значимость, витамины и минералы, сахарный диабет.

Keywords: Rovat bean, Legume family, Protein source, Nitrogen fixation, Soil fertility, Uzbek cuisine, Healthy nutrition, Ecological significance, Vitamins and minerals, Diabetes.

Kirish. Loviya dukkaklilar oilasiga mansub bo‘lib, dunyo bo‘ylab keng tarqalgan qimmatli oziq-ovqat ekinidir. U nafaqat oziqaviy ahamiyatga, balki tuproq unumdorligini oshirish xususiyatiga ham ega. O‘zbekistonda ham turli xil loviya navlari yetishtiriladi, ulardan biri "Rovat" loviyasidir. Ushbu maqolada uning biologik xususiyatlari va inson salomatligiga foydalari haqida so‘z yuritamiz. "Rovat" loviyasi dukkaklilar oilasiga mansub bir yillik o‘simlikdir. Uning ildiz tizimi kuchli rivojlangan bo‘lib, tuproqni azot bilan boyitish xususiyatiga ega. Barglari uch qismli, gullari esa mayda va oq rangda bo‘lib, o‘z-o‘zini changlantirish yo‘li bilan ko‘payadi. Mevasi dukkak shaklida bo‘lib, ichida bir nechta urug‘ bo‘ladi. Urug‘lari mayda, yumaloq yoki biroz yassilangan shaklda bo‘lib, och yoki to‘q jigarrang tusga ega bo‘ladi. "Rovat" loviyasi tarkibida yuqori miqdorda oqsil (25–30%), uglevodlar, tolalar, B guruhi vitaminlari, temir, magniy va kaliy mavjud.

O‘suv davri va agrotexnikasi

"Rovat" loviyasining o‘suv davri 75–120 kunni tashkil etadi. U issiqsevar o‘simlik bo‘lib, urug‘lari kamida 8–10°C haroratda unib chiqadi, maysalari esa 0,5–1,0°C da nobud bo‘ladi. Gullashi uchun eng qulay harorat 18–25°C, meva hosil qilishi uchun esa 20–23°C hisoblanadi. "Rovat" loviyasi namsevar bo‘lib, O‘zbekistonda asosan sug‘oriladigan yerlarga ekiladi. Unumdor tuproqlarda yaxshi o‘sadi. Asosiy ekin sifatida bahorda (aprel oxiri yoki may oyi) va takroriy ekin sifatida iyun oyida ekiladi. 1 gektar maydonga 60–250 kg urug‘lik sarflanadi, ekish chuqurligi 3–5 sm ni tashkil etadi. Hosil dukkaklari 75–80% pishganda, dukkaklar kam chatnaydigan vaqtda yig‘iladi, xirmonda quritiladi va tozalanadi. Hosildorligi 25–40 s/ga ni tashkil etadi.

Zararkunandalar va kasalliklar

"Rovat" loviyasi ba'zi zararkunandalar va kasalliklarga moyil bo‘lishi mumkin. Eng ko‘p uchraydigan zararkunandalar loviya va no‘xat donxo‘rlari hisoblanadi. Kasalliklardan esa antraknoz va bakterioz eng ko‘p zarar yetkazadi. Shuning uchun o‘simliklarni muntazam kuzatib borish va zarur choralarni ko‘rish muhimdir. "Rovat" — bu O‘zbekistonda yetishtiriladigan loviya navlaridan biridir. Ushbu nav erta pishib yetilishi bilan ajralib turadi. Seleksiya jarayonida "Rovat" navi andoza sifatida tanlab olingan. "Rovat" loviyasi erta pishib yetilishi bilan ajralib turadi, bu esa uni seleksiya jarayonida andoza sifatida tanlashga sabab bo‘lgan. Ushbu navning erta pishishi qishloq xo‘jaligida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, hosilni tezroq yig‘ib olish imkonini

beradi. Bu esa bozorda yangi mahsulotlar bilan ta'minlashda va fermerlar uchun iqtisodiy foyda keltirishda muhim rol o'ynaydi. Rovat loviyasi – yuqori hosildor dukkakli ekin bo'lib, asosan ozuqaviy qiymati yuqori don yetishtirish uchun yaratilgan. U genetik jihatdan hosildorligi va kasalliklarga chidamliligi oshirilgan holda seleksiya qilingan. Rovat loviyasining maqsadi: Oziq-ovqat mahsuloti sifatida – yuqori protein va foydali aminokislotalariga boy. Yem-xashak sifatida – chorvachilik uchun protein manbai bo'lib xizmat qiladi. Tuproq unumdorligini oshirish uchun – azot to'plash xususiyati tufayli yerning sifatini yaxshilaydi. Hosildorligi Rovat loviyasi hosildorligi ekish sharoitiga bog'liq. O'rtacha: 1 gektardan 20-25 sentner don olinadi. Maxsus agrotexnik tadbirlar qo'llansa, hosildorlik 30 sentnergacha oshishi mumkin. Bu loviya turi qurg'oqchilikka nisbatan chidamli bo'lib, turli hududlarda yetishtirishga moslangan.

Navlari: O'zbekistonda sug'oriladigan yerlarda "Navro'z", "Kahrabo" va boshqa navlari ekiladi. Bu navlar yuqori hosildorlikka ega bo'lib, mahalliy iqlim sharoitlariga moslashgan. U inson organizmi uchun quyidagi jihatlari bilan foydalidir:

Oqsil manbai – Go'sht o'rnini bosuvchi mahsulot sifatida vegetarian va sog'lom ovqatlanish ratsionida muhim o'rin tutadi. Hazm qilish tizimini yaxshilaydi – Tarkibidagi to'qimalar ichak faoliyatini yaxshilaydi, ovqat hazm qilishni tezlashtiradi. Qon bosimini tartibga soladi – Kaliy va magniy yurak-qon tomir tizimini mustahkamlaydi. Qandli diabetda foydali – Glyukemik indeksi past bo'lib, qondagi shakar miqdorini boshqarishda yordam beradi. "Rovat" loviyasi boshqa dukkaklilar kabi azot fiksatsiyasi xususiyatiga ega. Bu degani, u tuproqdagi azotni o'zlashtirib, boyitadi va keyingi ekinlar uchun tabiiy o'g'it vazifasini bajaradi. Bu esa tuproq unumdorligini oshirishda katta rol o'ynaydi.

Xulosa. "Rovat" loviyasi nafaqat mazali va foydali mahsulot, balki ekologik jihatdan ham ahamiyatli ekin sanaladi. Uning oziqaviy boyligi va biologik xususiyatlari uni nafaqat an'anaviy taomlarimizda, balki sog'lom turmush tarzida ham muhim o'rin egallashiga sabab bo'ladi. Shu bois, uni ko'proq ekish va iste'mol qilish foydalidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ostonaqulov, T. E. (2017). SELEKSIYA VA URUG CHILIK ASOSLARI. Darslik, Toshkent–"Ilm ziyo"–2013, 37-42.2.